

ABD'nin Batı Şeria'nın Statüsüne Dair Açıklamaları: **ANLAMI, ZAMANLAMASI VE AMACI**

“

Özellikle sözde yüzyılın anlaşması diye isimlendirilen bir süreci sürdürmeye çalışan ABD yönetiminin, zaten gergin olan taraflar arasındaki ilişkileri bu gibi açıklamalarla iyice çıkmaza sokması manidar gözükmektedir.

”

Haydar Oruç

Uzman, ORSAM

ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo'nun 18 Kasım 2019'da işgal altındaki Batı Şeria'nın statüsüne dair yaptığı açıklama, ABD yönetiminin İsrail-Filistin meselesinde şimdiye kadar sürdürdüğü arabulucu rolüne büyük darbe vurmuştur. Pompeo açıklamasında, "ABD'nin artık Batı Şeria'yı işgal altındaki topraklar olarak görmeyeceğini" açıklamıştır. Aslında Trump'ın yönetime gelmesinden sonra uygulanan politikalar ve alınan kararlar ABD'nin bu konuda artık tarafsız olmadığını göstermiş olsa da atılan her yeni adım gerek Filistin halkında gerekse dünya kamuoyunda esefle takip edilmektedir.

Özellikle sözde yüzyılın anlaşması diye isimlendirilen bir süreci sürdürmeye çalışan ABD yönetiminin, zaten gergin olan taraflar arasındaki ilişkileri bu gibi açıklamalarla iyice çıkmaza sokması manidar gözükmemektedir. Maalesef ABD yönetimi bu süre içerisinde arabulucu rolünden uzaklaşarak tamamen İsrail yanlısı bir tutum sergilemiştir.

Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak kabul edilmesi ve ardından ABD büyükelçiliğinin Kudüs'e taşınması, Filistin yönetimine sağlanan desteklerin kesilmesi, Filistin yönetiminin Washington'daki temsilciliğinin kapatılması, UNRWA'ya sağlanan yardımların kesilmesi, Filistin'in üyeliği ve bu kurumlarda İsrail aleyhinde kararlar alınması üzerine UNESCO ve BM İnsan Hakları Konseyi gibi kurumlardan ABD'nin ayrılması bunlardan sadece bazılarıdır.

Bu kararların bir kısmını ABD yönetiminin tercihi olarak görmek mümkünse de, özellikle Kudüs kararı ve Batı Şeria'nın statüsüne dair kararlar uluslararası hukuka aykırı olduğundan söz konusu ülke ABD olunca, diğer ülkeler ve bazı kurumlar nezdinde farklı bir algı oluşmaktadır. Hatta bu gibi gayri meşru uygulamalar ABD'nin mevcut uluslararası düzendeki rolünün sorgulanmasına yol açmaktadır. Nasıl ki Trump'ın Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak kabul ettiklerine dair açıklaması, birkaç küçük ada devleti ve ABD'ye ekonomik olarak bağımlı bazı ülkeler hariç hiçbir ülke ve uluslararası kurum tara-

fından kabul edilmemiş ve aksine Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda (BMGK) ve İslam İşbirliği Teşkilatı'nda bu kararın geçersiz olduğuna dair kararlar alınmışsa, bu kararın da hükmünün olmayacağı açıktır. ABD yönetiminin de farkında olmasına rağmen neden ısrarla bu gibi girişimlerde bulunarak kendi itibarını ve güvenirliliğini zedelediğini anlamak için; bu kararın ne anlama geldiğini, açıklamanın zamanlamasının ve bu açıklamanın amacının ne olabileceğine dair sorgulanma yapmak faydalı olacaktır.

Oslo anlaşmaları kapsamında da Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze'nin statüsüne yönelik bazı anlaşmalar imzalanmış ve bu kapsamda İsrail geç de olsa 2005 yılında Gazze'den çekilmiştir. Ancak Batı Şeria ve Doğu Kudüs hakkında imzalanan anlaşmalara rağmen İsrail'in bu taahhütlerini yerine getirmediği görülmektedir.

Mevcut Statüko

İsrail'in 1967 yılından beri işgal altında tuttuğu Batı Şeria ve Gazze, BM'nin 1967 tarihli ve 242 sayılı kararıyla işgal altındaki topraklar olarak tanımlanmış ve İsrail'in bu bölgelerden çekilmesine hükmedilmiştir. Benzer şekilde 1973 tarihinde alınan 338 sayılı karar da önceki kararı teyit etmiştir. Kudüs'ün 1980 yılında İsrail tarafından ebedi başkent olarak kabul edilmesi üzerine, BM aynı tarihte aldığı 478 sayılı kararla şehrin statüsünü değiştirmeye yönelik ham-

leleri geçersiz kılarak hiçbir ülkenin burada temsilcilik açamayacağına hükmetmiştir.

“

Zira gerek ABD'nin açıklaması gerekse İsrail'in uyguladığı yerleşim politikası A,B ve C olarak üçe bölünen Batı Şeria'nın ve Filistin bölgesiyle duvarlarla ayrılan Doğu Kudüs'ün tamamı üzerinde bir tasarrufta bulunduğunu göstermektedir.

”

Uluslararası hukuktan kaynaklanan haklara ilave olarak İsrail ile Filistin yönetimi arasında imzalanan Oslo anlaşmaları kapsamında da Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze'nin statüsüne yönelik bazı anlaşmalar imzalanmış ve bu kapsamda İsrail geç de olsa 2005 yılında Gazze'den çekilmiştir. Ancak Batı Şeria ve Doğu Kudüs hakkında imzalanan anlaşmalara rağmen İsrail'in bu taahhütlerini yerine getirmedeği görülmektedir.

Zira gerek ABD'nin açıklaması gerekse İsrail'in uyguladığı yerleşim politikası A,B ve C olarak üçe bölünen Batı Şeria'nın ve Filistin bölgesiyle duvarlarla ayrılan Doğu Kudüs'ün tamamı üzerinde bir ta-

sarrufta bulunduğunu göstermektedir.

Kararın Anlamı

Pompeo'nun açıklamasının ne anlama geldiğini açıklamaya geçmeden önce konuyla ilgili bir anekdotu aktarmak gerekmektedir. Zira Pompeo'nun yaptığı açıklama sadece malumun ilanı niteliğindedir. Çünkü her ne kadar Trump, göreve gelmesini müteakip İsrail yanlısı bir politika izlese de ABD Dışişleri Bakanlığı'nın resmi tutumu -başkandan daha farklı olarak- tarafsız sayılabilecek bir noktadaydı. Bunun en bariz göstergesi ise dışişleri bakanlığının her yıl yayınladığı İnsan Hakları Raporu'nda bu pozisyonla uyumlu olarak Batı Şeria, Gazze ve Golan'ı "işgal altındaki topraklar (occupied territories)" olarak göstermeleriydi.

Ancak Pompeo'nun Nisan 2018'de dışişleri bakanı olmasının hemen ardından yayınlanan 2017 yılına ait raporda işgal altındaki topraklar ibaresi kaldırılmış ve sanki bu bölgeler İsrail'e ait parçalarmış gibi gösterilmiştir. Dolayısıyla Pompeo'nun 18 Kasım'da yaptığı açıklama aslında Nisan 2018'de dolaylı olarak vurgulanan anlayış değişikliğinin resmîyet kazanmış halidir.

Bu kararlar ABD, özellikle İsrail-Filistin meselesinde uluslararası hukuku tanımadığını bir kere daha göstermiştir. Kurucularından olduğu BM'nin kararlarının aksine politikalar izleyerek başta BM olmak üzere uluslararası hukuk müktesebatını oluşturan ve geliştiren tüm kurumları itibarsızlaştırmıştır. Dolayısıyla bundan sonra ABD'nin başka hiçbir ülkeye, sözde uluslararası hukuk ve anlaşmalara bağlı kalması yönünde telkinde bulunmaya veya zorlamaya hakkı kalmamıştır.

Açık bir irade beyanı olan bu açıklama sonrasında ABD'nin bu meselede herhangi bir arabulucu rolünden bahsetmek imkânı da kalmamıştır. Aksine artık bu sürecin -eğer hala bir süreçten bahsetmek mümkünse- ABD'den bağımsız sürdürülmesi icap etmektedir.

Açıklamanın Zamanlaması

Açıklamanın zamanlaması da en az içeriği kadar manidardır. Zira yukarıda bahsedildiği üzere zaten ABD Dışişleri Bakanlığı, Batı Şeria'yı işgal altındaki topraklar olarak görmediğini yayınladığı Nisan 2018 tarihli raporda ilan etmişti. Ancak bunun bizzat bakanın ağzından ifade edilmesi için daha

uygun bir zamanın beklendiği anlaşılmaktadır. O zaman ise tam da İsrail'in siyasi kaos yaşadığı, iki seçim yapılmasına rağmen bir türlü hükümetin kurulamadığı bir döneme denk getirilmiştir.

Ayrıca Ortadoğu'da yaşanan çatışmalar ve kutuplaşma nedeniyle, başta bölgedeki Müslüman ülkeler olmak üzere diğer bölge dışı aktörlerin de bu karara yönelik etkili bir karşı duruş gösteremeyeceği bir zamanın tercih edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Zira; DEAŞ bahanesiyle başlayan bölgesel dizaynın yeniden parlatılan İran korkusuyla sürdürüldüğü, Körfez ülkelerinin Filistinlilerin değil İsrail'in yanında yer aldığı, Suriye'de bir terör devleti kurulmaya çalışıldığı, Doğu Akdeniz'de enerji kaynaklarının paylaşımı üzerinden yeni tezgahlar planlandığı ve bu kadar tesadüfün üst üste gelmesi yetmiyormuş gibi bir de pek çok ülkede başlayan halk gösterileri ve isyanlar nedeniyle kimsenin Kudüs'ün veya Filistinlilerin geleceğiyle ilgilenmeye mecalinin olmadığı bir dönem ancak böylesine uygun olabilirdi.

“

Trump'ın İsrail seçimlerine dair yaptığı bir değerlendirmede kendisine Netanyahu ile arasındaki ilişkilerin sorulması üzerine, “İlişkilerin kişiler değil; devletler arasında olduğunu” ifade etmesi, İsrail'de ve ABD'deki İsrail yanlısı çevrelerde alarm zillerinin çalmasına sebep olmuştur.

”

Kararın Amacı

Bu karar ABD yönetimi tarafından İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun nisan ve eylül aylarında yapılan seçimleri kazanabilmesi için İsraililerin yalnızca hayallerinde görebilecekleri kazanımları mümkün kılmasına rağmen bir türlü arzu edilen hükümetin kurulamaması üzerine, kendisine atılan son bir can simidi niteliğindedir. ABD'den aldığı koşulsuz desteği bir türlü iç politikaya tahvil edemeyen Netanyahu, seçimi kaybettiği gibi hakkındaki yolsuzluk soruşturmalarına da engel olamamış ve İsrail tarihinde görev başında hakkında dava açılan ilk başbakan olmuştur. Dolayısıyla soruşturmaların savuşturulması ve Netanyahu'nun iktidarda kalabilmesi için muhalefetin dahi ret edemeyeceği böylesine marjinal bir karara ihtiyaç duyulmuştur.

Buna mukabil Trump'ın İsrail seçimlerine dair yaptığı bir değerlendirmede kendisine Netanyahu ile arasındaki ilişkilerin sorulması üzerine, “İlişkilerin kişiler değil; devletler arasında olduğunu” ifade etmesi, İsrail'de ve ABD'deki İsrail yanlısı çevrelerde alarm zillerinin çalmasına sebep olmuştur. Hatta bu açıklamanın bizzat Trump tarafından değil de Pompeo tarafından yapılması da ABD yönetiminde bir politika değişikliği mi olacak sorularına sebep olmuştur. Fakat anlaşılan o ki, ABD yönetimindeki İsrail yanlısı kesimler Pompeo'ya bu açıklamayı yaptırarak Trump'ı bu çizgide kalmaya zorlamaktadırlar.

ABD'nin İsrail – Filistin meselesine ilişkin geleneksel politikası olarak

kabul edilen tarafsızlık prensibi - en azından söylem bağlamında - konusunda yapılan bu keskin değişiklik aynı zamanda İsrail siyasetine verilen bir mesaj niteliğindedir. Her ne kadar İsrail, bölgesel ve küresel pozisyonunun devamı için ABD'ye muhtaç olsa da İsraili siyasetçilerin dış müdahalelerden hoşlanmadığı bilinmektedir. Buna rağmen yapılan bu açıklama artık ABD'deki Yahudi lobisinin de konuya el attığını göstermektedir.

Yaşanan hükümet krizi ve Netanyahu'nun koalisyon pazarlıklarını kendi siyasi geleceği için çıkmaza sürüklemesi üzerine, konjonktürel fırsat penceresini kaçırmak istemeyen bu çevrelerin meseleyi de facto olarak çözmek amacıyla bu hamleyi yapmış olmaları muhtemeldir. Zira şimdiye kadar sürekli iki devletli çözümü desteklediğini ifade eden AIPAC'ten şimdiye kadar herhangi olumsuz bir tepki gelmemiş; aksine bunun barışa katkı sunacağı gibi yersiz bir açıklamayla yetinilmiştir.

Maalesef önümüzdeki dönemde bu kararın sonuçlarından en olumsuz etkilenecek kesim yine Filistinliler olacaktır. Zira ABD'nin önceki kararlarında olduğu gibi uluslararası camia önce bu karara karşı çıkacak, şiddetle kınayacak ama sonra muhtemelen unutacaktır. Sular durulduğunda ise, şiddetle kınanmış ama hiçbir yaptırıma maruz kalmamış İsrail genişleme politikalarına devam edecek ve bu toprakların gerçek sahibi olan Filistinliler kendi yurtlarında mülteci olarak kalmaya devam edecekler. ■